

27. Lenin, V. (1979). The united Congress of the RSDLP. April 10-25, 1906. The Complete Collection of Works. M., 12, 567. (in Rus.)
28. Lenin, V. (1976). Agrarian Program of Social-Democracy in the First Russian Revolution of 1905-1907. The Complete Collection of Works. M., 16, 691. (in Rus.)
29. Safonov, D. (2012). Peasantry as an object and subject of the modernization process. Bulletin of the Cherkasy University. Series of historical sciences. Cherkasy, 35 (248), 15-18. (in Rus.)
30. Lenin, V. (1958). Speech on the deception of the people with the slogans of freedom and equality at the First All-Russian Congress on Non-Formal Education May 19, 1919. Lenin on commodity production during the construction of socialism. M.: State Publishing House of Political Literature, 58. (in Rus.)
31. Lenin, V. (1958). Report on the replacement of the overdraft with the natural tax of March 15. Lenin on commodity production during the construction of socialism. M.: State Publishing House of Political Literature, 82. (in Rus.)
32. Zinchenko, A. (2008). Essays on the history of Podillya peasantry: 1917-1930. Vinnytsya: State Cartographic Factory, 344. (in Ukr.)
33. Kulchytsky, S. (2013). Stalin's "revolution from above". Problems of Ukrainian history: facts, judgments, searches. Kyiv: Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine, 22, 111. (in Ukr.)
34. Bilan, S. (2014). Socio-economic and national-cultural scum of the Ukrainian peasantry (1929-1939). *Extended abstract of candidate's thesis*. K., 40. (in Ukr.)
35. Zakharchenko, M. (2012). Peculiarities of sociocultural life of the Ukrainian village in 1920-1929. *Abstract of candidate's thesis*. Cherkasy, 20. (in Ukr.)

С.В. Корновенко

СЕЛЯНИН-ІДЕОМАН ПЕРІОДУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917 – 1921 РР.) ЯК ОБ'ЄКТ РАДЯНСЬКОЇ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ КІНЦЯ 1920-Х – ПОЧАТКУ 1930-Х РР.

Постановка проблеми. Кінець 1920-х – початок 1930-х рр. в аграрній історії України є особливо трагічним. Трагічною передусім для українського селянства стала реалізація радянської аграрної політики як структурного компонента «великого перелому». У вітчизняній і зарубіжній історіографії не одним поколінням істориків розкрито різні аспекти «великого перелому» на селі, «сталінської революції згори». Зокрема, приділено належну увагу поняттєво-категоріальному забезпеченню, причинам, реалізації та наслідкам «великого перелому» на селі тощо.

Водночас перспективним залишається вивчення радянської аграрної політики в Україні наприкінці 1920-х – початку 1930-х рр. у контексті наукової концепції селянської революції 1902 – 1933 рр. Застосування такої моделі реконструкції аграрної історії України першої третини ХХ ст. дозволить розкрити ті аспекти, що дотепер залишаються малоз'ясованими. До таких, на нашу думку, насамперед належить питання об'єкту аграрної політики в Україні наприкінці 1920-х – початку 1930-х рр. Вважаємо, що репресивно-каральний характер радянської аграрної політики в Україні наприкінці 1920-х – початку 1930-х рр. визначався також тим, що її об'єктом був селянин-ідеоман періоду Української революції 1917 – 1921 рр.

Автор статті ставить за мету дослідити об'єкт радянської аграрної політики в Україні наприкінці 1920-х – початку 1930-х рр.

Основні результати дослідження. Зважаючи на категоричне несприйняття радянською владою селянина-ідеомана періоду Української революції, він і став основним об'єктом аграрної політики радянської влади в Україні наприкінці 1920-х – початку 1930-х рр. Паралельно радянським керівництвом реалізовувалися заходи з формування нового суб'єкта – селянина-колгоспника/радгоспника. З огляду на це, аграрна політика радянської влади в українському селі наприкінці 1920-х – на початку 1930-х рр. за своєю сутністю була черговим етапом соціально-економічного, суспільно-політичного, культурного комуністичного штурму села зі властивими йому радикальними, репресивно-каральними методами реалізації, «соціалістичним фронтом». Її вістря спрямовувалося проти українського селянина-ідеомана періоду Української революції і тих здобутків, що отримало селянство під час селянської революції. Фактично 1929–1933 рр. стали фінальним акордом селянської революції.

Під впливом радянської аграрної політики в УСРР, СРСР на селі формується новий суб'єкт – селянин українського колгоспно-радгоспного села, який за державної підтримки впевнено витісняє селянина-ідеомана періоду Української революції. Новим активним суб'єктом аграрної історії Радянської України стає колгоспно-радгоспний селянин. Порівняно з попереднім типом, це був якісно інший селянин-ідеоман, сформований у новому радянському ідейно-інтелектуальному полі. «Ідея Землі» усвідомлювалася ним якісно по-іншому, його свідомість відображала інші пріоритети. Насамперед це відданість цілям партії, отождолення себе з новою пролетарською громадськістю, забуття свого минулого.

Висновки. Насадження колгоспно-радгоспної системи, становлення колгоспно-радгоспної власності на землю, державна політика хлібозаготівель, фіскальна політика, Голодомор 1932–1933 рр. – інструменти реалізації «великого перелому» на селі, придушення селянської революції, нищення селянина-ідеомана періоду Української революції та основного об'єкта радянської аграрної політики наприкінці 1920-х – на початку 1930-х рр.

Ключові слова: селянин-ідеоман, Українська революція, радянська аграрна політика, радянський тоталітаризм.

УДК 334.73.021(477.4)''19''(092)

DOI: 10.31651/2413-8142-2018-20-15-19

О. О. Комарова

аспірантка кафедри архівознавства, спеціальних історичних та правознавчих дисциплін Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ДІЯЛЬНІСТЬ ПЛАТОНА ДОМАНИЦЬКОГО ЩОДО ПОДОЛАННЯ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ В ОЩАДНО-ПОЗИЧКОВОМУ ТОВАРИСТВІ С. КОЛОДИСТОГО (1908-1910): СПРОБА МІКРОАНАЛІЗУ

У статті досліджено діяльність колодянина Платона Доманицького, який на початку кооперативної кар'єри виконував роль доглядача Колодяняського ощадно-позичкового товариства з кооперативною крамницею на балансі організації.

Висвітлено стан вивчення теми в українській історіографії, ступінь її джерельного забезпечення. На основі епістолярних джерел з'ясовано умови та особливості діяльності Колодяняського кооперативної організації впродовж відсутності Василя Доманицького, який перебував на вимушеному лікуванні спершу в Закопаному (Польща), невдовзі у Аркашоні (Франція).

Проаналізовано дії його брата Платона задля владнання критичної фінансової ситуації з селянським ощадно-позичковим товариством впродовж 1908–1910 рр. Визначено роль родини Доманицьких у розвитку місцевої кооперації у зазначених хронологічних межах та взаємозв'язок з членами товариства. Показані кадрові прорахунки П. Доманицького, який дистанційно наглядав за кредитним товариством, перебуваючи з 1910 р. на військовій службі.

Ключові слова: Платон Доманицький, Василь Доманицький, Колодисте, ощадно-позичкове товариство, кооперативна крамниця, селянські кредити.

Постановка проблеми. Родина Доманицьких на поч. ХХ ст. активно долучалася до розвитку селянського кооперативного руху. Брати Василь (1877–1910) та Платон (1880–1944?) Доманицькі походили з с. Колодистого Звенигородського повіту Київської губернії. Вихідці зі священницької родини були активними пропагандистами та організаторами споживчої кооперації у рідному селі. Старший брат збагнув велику силу кооперативного єднання як засобу підвищення національної самосвідомості українських селян [1, 249]. Його діяльність на кооперативній ниві для багатьох представників української еліти стала взірцем для наслідування [2, 235]. Свій досвід у цій справі В. Доманицький виклав у брошурах-розвідках: «Про товариські крамниці» (1904), «Про сільську кооперацію» (1906), «Як хазайнуть селяни в чужих краях» (1908) та ін. Книжечка «Про товариські крамниці» вийшла двічі українською і двічі російською мовами [3, 185]. Кооперативні праці В. Доманицького користувалися особливою популярністю на Київщині та Поділлі.

Серед представників родини відомих українських кооператорів найбільш відомою постаттю залишається В. Доманицький. Діяльність інших братів на початку їхньої кооперативної кар'єри залишається малодослідженою темою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поодинокі згадки про діяльність П. Доманицького зустрічаємо у дослідженнях сучасних українських науковців В. Дубінського [4], В. Хоменка [5] та В. Мицика [3; 6]. Загальні умови розвитку кооперативних товариств показані В. Сарбеєм [1], А. Пантелеймоненком [7], І. Фаренієм [2], О. Лисенком [8].

Проблема є актуальною, адже опрацьовані авторкою статті, родинні листи, адресовані Платоном Доманицькими старшому брату Василеві, який перебував в Закопаному на Галичині, пролили світло на більшість маловідомих деталей. Епістолярні автографи П. Доманицького (1908–1910) [9–14] та офіційний звіт ощадно-позичкового товариства за 1908 р. [15] з ф. 47 Відділу рукописних фондів та текстології Інституту літератури імені Т.Г. Шевченка Національної академії наук України (далі – ВР ІЛ НАН України) допомагають відтворити важкі умови, в яких опинилась одна з найуспішніших кредитних організацій свого часу. Архівні джерела у поєднанні зі спогадами О. Логоцького [16], друга родини і сучасника досліджуваних нами кооператорів, допомагають простежити динаміку товариства, об'єктивно показати джерело боргів, кадрові прорахунки та вимушені обставини відстороненого керування структурою П. Доманицьким впродовж останнього року життя його старшого брата.

Мета статті полягає у тому, щоб розкрити адміністративні заходи кооператора Платона Доманицького у виведенні з кризового становища довіреного йому старшим братом Колодяняського ощадно-позичкового товариства.

Виклад основного матеріалу. Тогочасний російський уряд, побоюючись будь-якої організації громадських сил, спочатку вороже поставився до ідеї кооперації, всіляко перешкодив на місцях розвитку кооперативів [7, 67]. Після затвердження типового т.зв. «нормального» статуту споживчого товариства реєстраційна процедура зазнала спрощення дозвіл на відкриття надавав губернатор, а не Міністерство внутрішніх справ, як це було раніше [7, 67]. Кооперативний рух Наддніпрянщини розвивався добре як для Російської імперії, в якій бюрократичний режим не допускав жодної національної ініціативи. Завдяки певним юридичним гарантіям українські кооперативи, очолювані представниками національної інтелігенції, розпочали легальну працю: членами товариств стали, крім місцевих селян, і місцеві культурні сили (лікарі, агрономи, священники, учителі земських шкіл, земські гласні та інструктори різних галузей сільського господарства). Кооперативні організації виконували ті ж просвітньо-економічні функції, що й галицькі «просвіти» після реформи у 1891 р. [8, 5].

Пріоритетними формами фінансової самопомогі і взаємного кредитування сільськогосподарських товаровиробників на початку ХХ ст. були ощадно-позичкові та кредитні кооперативні товариства. Організації заклали по селах склади хліборобських знарядь і механізованого устаткування, громадські крамниці, позичково-ощадні і кредитні каси. Кооперативи відігравали значну роль також у справі поширення загальної освіти серед українського селянства [7, 75].

В. Доманицький став безпосереднім організатором кооперативних товариств та селянських крамниць. Його завзяття та ерудиції вистачило для пояснення українському селянству переваг об'єднання у споживчі спілки. Звенигородські хлібороби ще раніше переконалися у ризиках закупівель різноманітних товарів у маловідомих посередників та спекулянтів. Кооператив був однаково вигідним і для виробників, і для колективу селян-споживачів, які вже самі реалізовували куплене між собою.

О. Логоцький стверджує, що ще у 1901 р. за порадами В. Доманицького у Колодистому почалися перші організаційні кроки для запуску роботи ощадно-позичкового товариства [16, 9]. За словами сучасника фундаторів кооперативу, організація почала функціонувати на повну потужність у 1902 р. у складі 37 членів, видала позичок на 415 карбованців та спершу мала прибутку всього 2 крб. [16, 9]. Офіційна дата початку роботи, за звітністю товариства – 7 жовтня 1902 р. [15, 1].

На четвертий рік свого існування товариство територіально охопило не тільки Колодисте, але й 9 околиць сіл, мало кредит у Державному банку та в центральних установах дрібного кредиту. Його обіг вимірювався в сотнях тисяч карбованців [16, 11]. Після першого курсу лікування за кордоном від туберкульозу, В. Доманицький вирішив повернутися до батьківської оселі в Колодистому. Наступні два з

половиною роки життя на селі стали апогеєм його громадської роботи [16, 9]. Уже за кілька років після створення Колодянської кооперації кількість різних крамниць та ошадно-позичкових товариств у Київській губернії зросла до 150 [6, 11].

Було налагоджено безпосереднє постачання з фабрик та заводів, організовано експорт сільськогосподарських продуктів за кордон [4, 277]. За два роки кооператори Доманицькі збудували у центральній частині Колодистого двоповерховий селянський народний дім за 2,5 тис. крб. (споруду з оцинкованою покрівлею та житницею для продажу зерна). На другому поверсі будинку зосередилося приміщення для ошадно-позичкової каси та зала для читань і театральних вистав [16, 9].

З усієї околиці з'їжджалися жителі інших сіл для консультацій з очільником кооперативних структур. Секретар товариства В. Доманицький надавав правову допомогу, писав і телеграфував чиновникам, чим викликав зворотнє незадоволення влади. У крамниці колодянам надавали позику, продавали реманент, насіннєве зерно. Прикметною рисою для таких закладів був і обов'язковий продаж книжок. Навіть зовнішнє оформлення споруди передбачало національні мотиви: напис на вивісці виконували жовтими літерами на синьому тлі з українським орнаментом [1, 250].

Брати Доманицькі тісно співпрацювали з селянами в справі товариства. Вони призначили розпорядником кооперації М. Городника, касиром – А. Швеця, рахівником – П. Міняйла [3, 184]. У цьому складі, за збереженими офіційними документами, працівники фігурують по 1908 р. [15, 2зв].

Діяльність В. Доманицького у Колодистому з публічним захистом селян від свавілля майнових землевласників потрапила у поле зору місцевої адміністрації, яка запідозрила його у неблагонадійності. 11 лютого 1908 р. В. Доманицький звернувся до Міністерства внутрішніх справ із проханням замінити адміністративне заслання у Вологодську губернію виїздом за кордон на три роки, оскільки він хворий на туберкульоз легень і перебуває в санаторії Галичини «Закопане» [5, 6]. Міністр внутрішніх справ постановив дозволити кооператору перебування за кордоном з тим, що у випадку повернення його в межі імперії раніше 3 грудня 1910 р. ухвалу Особливої наради належить виконати [5, 6].

Навіть після виїзду у Закопане на лікування старший з братів Доманицьких все одно переймався справами ошадно-позичкового товариства, яке фактично очолював до відбуття за кордон. Свої обов'язки опіки над кооперативом він делегував Платону. На час вимушеного від'їзду В. Доманицького ошадно-позичкове товариство обслуговувало 329 селянських дворів [15, 1]. Наприкінці 1908 р. воно нараховувало у своєму складі 138 дійсних членів, які отримали загальну суму кредиту на 7850 крб. 50 коп. [15, 1].

У середині 1908 р. товариство переживало скрутні часи за браком грошей. Родина Доманицьких була змушена заплатити велику суму застави, аби Василь безперешкодно зміг виїхати за кордон. Перебіг управлінських справ Платон промовисто описував Василеві у листах. У серпні того ж року новий наглядач кооперативу спершу розраховував позичити кошти в Марії Требинської, але його плани не справилися.

П. Доманицький всіляко намагався врятувати товариство, прохаючи грошей в Є. Чикаленка. Діач пообіцяв посприяти у продажі хліба, або позичити кошти в Д. Сіницького. У Платона не залишилося стільки часу на зволікання, тому він безпосередньо звернувся до Київської спілки позичкових товариств. Цей крок допоміг врятувати ситуацію. Аби спілка не відмовила в позиці, П. Доманицький відрядив до Ради кредитової організації розпорядника коштів Колодянського ошадно-позичкового товариства. Впродовж трьох днів П. Доманицький з М. Городником отримали позитивну відповідь – Спілка надає 1300 крб. [9, 1]. На певному етапі ця грошова допомога зарадила справі. Але невдовзі керівництво товариства в Колодистому отримало офіційний припис Губернського комітету у справах малого кредиту щодо виконання попереднього припису №189 від 3 липня 1907 р. – надати прейскурант та прибуткову книгу. П. Доманицький висловив у листі міркування, що Катеринопільське волосне управління вбачало у цьому кроці інтерес нашкочити кооперативній організації [9, 1зв]. Діач планував подати офіційне прохання про розширення меж району обслуговування товариством, підкріпивши його відповідним протоколом зборів. У документі, за словами П. Доманицького, вказали, що саме погане виконання обов'язків рахівником призвели до тимчасових фінансових труднощів товариства [9, 2]. До основного прохання мали прикріпити 5 звернень із сусідньої місцевості. У боротьбі за розширення підзвітного округу Платон зіткнувся з іншим кредитовим розпорядником сусіднього товариства, який пригледів ті ж самі населені пункти з Катеринопільської волості [9, 2].

У середині серпня 1908 р. товариство отримало 18 пудів суперфосфату та 6 пудів томасшлаку. Незважаючи на певні позитивні новини, П. Доманицький залишався збентеженим ситуацією навколо кооперативної крамниці, що діяла під егідою товариства. «Ніяк не може піднятися», з прикрістю констатував діач, вказуючи на основну причину. Діяльність товариства більшою мірою була зосереджена на обслуговуванні хліборобських потреб. Тогорічний урожай хліба мав показник вище середнього, порівняно з 1907 р. Колодяни очікували рятівного дощу близько трьох тижнів поспіль. Платон зазначив, що товариство поступово перетворилося на «контору по доносу»: селяни вирішували особисту неприязнь між родичами щодо межування землі тощо шляхом залучення поліції. Були випадки підпалу. Тому П. Доманицький зважив на суб'єктивний фактор і деяких представників організації направив на роботу в інше село [9, 2зв].

1 січня 1909 р. Платон надіслав старшому брату чергового листа з новинами щодо товариства. У ньому розповів про те, що змушений відлучитися з Колодистого до Черкас, тому практично нема на кого залишити кредитну організацію. Обираючи між кількома кандидатурами, П. Доманицький з прикрістю повідомив, що змушений розраховувати поки що на допомогу малонадійного рахівника П. Міняйла, якість роботи якого не сподобалася ревизору з союзу, який надав позику [10, 1зв]. Платон планував налагодити співпрацю з пекарською артілью у Черкасах, певно, щоб пришвидшити збут пшениці з Колодянської крамниці [10, 2].

25 березня П. Доманицький надіслав у Закопане листівку Василеві, в якій зізнався, що кількість вкладів у бюджеті товариства поменшала, у зв'язку з витратами на облаштування громадської комори (сума витрат на спорудження – 800 крб.). Деякі учасники товариства відмовилися від членства в кредитовій організації через податковий тиск державної скарбниці. Правда, автор листівки зазначив, що трохи налагодилися справи кооперативної крамниці у зв'язку із ефективним кадровим рішенням – залучити до керування структурою Івана Печерицю. Рахункові справи були передані Платоном Якову Польовому. «Міняйло відрікся від лавки», писав Платон Василеві, пояснюючи причину такого кроку невдоволенням рахівника товариства через рішення Загальних зборів кожному члену здати по 40 крб. внесків, коли він мав сплатити 240 крб. Середньому брату доводилося поєднувати навчання в Одесі з кооперативними справами у рідному селі [11, 1зв]. У травневій листівці Платон повідомив про успішно складені іспити з хімії, технічної дисципліни, агрономії та про прикрі скарги на Міняйла з Колодистого, який зловживав алкоголем і зривав посівну кампанію. Платон рішуче налаштований по приїзду звільнити його з посади, не зважаючи на погрози потенційного волосного «шпіона» [12, 1 зв].

У жовтні П. Доманицький оселився у Черкасах у пошуках військового полку. З листа дізнаємося, що справами крамниці завідував колодянин Іван Поліщук. Замість Міняйла, Платон надумав влаштувати на платній основі молодого інтелігента Шиповича, з яким розминулися в Колодистому через від'їзд на військову службу. П. Доманицький переживав, що до Загальних зборів, за його відсутності, будуть неготові більшість важливих звітних документів через дії Міняйла [13, 2]. В адміністративних справах крамниці обцяла посприяти родина Печериць, коли там трохи налагодиться фінансова стабільність. На той час крамниця не мала обігових грошей [13, 2 зв].

12 січня 2010 р. П. Доманицький повідомив брату про «великі непорядки», пов'язані з ощадно-позичковим товариством. Через вимушену відсутність в Колодистому Платон застав тижневу відсутність нового рахівника Майстрюка. Книга видатків і прибутків мала значні пробіли у веденні – не заповнена впродовж місяця. П. Доманицький взявся самостійно за ревізію в бухгалтерії і виявив помилку в обрахунках рахівника на суму 114 крб. Кооператор зауважив на поганій якості записів. Виявилося, що Майстрюк ніколи в очі не бачив обрахункових книжок і не намагався опанувати цю справу. «Як Міняйло не утворив авторітета Т-ства, то Майстрюк і подавно...» зауважив Платон у листі [14, 1–1 зв].

Висновки. Як бачимо, В. Доманицький, репрезентувавши кооперативну діяльність в організації першої кооперативної крамниці в рідному селі, отримав від місцевої волосної влади статус суспільно-небезпечної людини. Його небувала популярність серед селянства Наддніпрянщини насторожила чиновників. Задля уникнення ув'язнення в 1907–1910 рр. відомий кооператор був змушений переховуватись за кордоном.

Завдяки тому, що В. Доманицький активно залучав до громадської діяльності своїх братів, його родина згодом піддалася політичному

переслідуванню. Після його виїзду на лікування з Колодистого, практично звузилася робота місцевого ощадно-позичкового товариства. П. Доманицькому було складно здобути авторитет, який був у старшого брата. Деякі кадрові рішення не виправдали себе, проте природний дар переконання дозволив Платону домовитися про кредитні транші інших організацій. На певний період це вирівняло вкрай складну ситуацію з обігом коштів. Однак вимушений від'їзд П. Доманицького з Колодистого у Черкаси перекреслив нанівець усі кроки задля вирішення складної ситуації. Делеговані на певні посади селяни не відчували значної відповідальності у розвитку товариства і дозволяли собі неналежне виконання покладених обов'язків. Проте здобутий практичний досвід невдовзі допоміг діячеві використати набуті навички кризового менеджменту для керування більш серйозними кооперативними структурами, такими як київський кооперативний «Українбанк» тощо.

Список використаної літератури та джерел:

1. Сарбей В. Г. Національне відродження України. К. : Видавничий дім «Альтернативи», 1999. 336 с.
2. Фареній І. А. Кооперативний рух у Наддніпрянській Україні в другій половині XIX – на початку XX століття. Черкаси : Відлуння-Плюс, 2008. 432 с.
3. Мицик В. Ф. Брати Доманицькі // Мицик В. Ф. Виднокрай. К. : КВІЦ, 2010. 260 с.
4. Дубінський В., Комарова О. В. Доманицький у кооперативному русі Наддніпрянської України на початку XX століття // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки. Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2016», 2014. Т.24. На пошану професора В. А. Смолія. С.273-284.
5. Хоменко В. Чистий серцем. Василь Доманицький в архівних документах // Колос Тальнівщини. 2010, 10 черв. С.6.
6. Мицик В. Трудівник пера на рідній ниві // Час/Time, 1997. 20 26 берез. (№12). С.11.
7. Пантелеймоненко А. О. Аграрна кооперація в Україні: теорія і практика. Полтава : РВВ ПУСКУ, 2008. 347 с.
8. Лисенко О. В. «Просвіти» Наддніпрянської України у Дожовтневий період. К., 1990. 34 с.
9. Доманицький П. Лист до Доманицького В. М. [19.VIII.1908 р.] Автограф. ВР ІЛ НАН України, ф.47, спр.183, 2 арк.
10. Доманицький П. Лист до Доманицького В. М. [01.I.1909 р.] Автограф. Там само, ф.47, спр.186, 2 арк.
11. Доманицький П. Листівка до Доманицького В. М. [25.III.1909 р.] Автограф. Там само, спр.187, 1 арк.
12. Доманицький П. Листівка до Доманицького В. М. [06.V.1909 р.] Автограф. Там само, спр.190, 1 арк.
13. Доманицький П. Лист до Доманицького В. М. [19.X.1909 р.] Автограф. Там само, спр.191, 2 арк.
14. Доманицький П. Лист до Доманицького В. М. [12.I.1910 р.] Автограф. Там само, спр.192, 2 арк.
15. Отчет за 1908 год Колодистского ссудо-сберегательного тов-ва. Там само, спр.1000. 2 арк.
16. Лотоцький О. В. М. Доманицький – громадянин // Василь Доманицький (3 нагоди 15-ї річниці його смерті). Подєбради : Вид-во «Кооперативний Фонд імені Василя Доманицького», 1925. С.4-14.

References:

1. Sarbei V. (1999). *National revival of Ukraine*. Kyiv : Publishing house of «Alternative» (in Ukr.).
2. Farenii I. (2008). *Cooperative movement in the Dnieper Ukraine in the second half of XIXth at the beginning XXth of century*. Cherkassy : Echo-plus (in Ukr.).
3. Mytsyk V. *Visible edge* (2010). Domanyskyi brothers. Kyiv : KVITS. (in Ukr.)

4. Dubynskiy V. & Komarova O. (2014). V. Domanitskyi in the cooperative movement Dnieper Ukraine in the early twentieth century. *Naukovi pratsi Kamyanets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiyenka: Istorychni nauky (Scientific Papers of the Kamianets-Podilsky Ivan Ohienko national university). History. Kamianets-Podilsky : Medobory-2006 Publishing House, 2014. (in Ukr.)*
5. Homenko V. (2010). Pure heart. Vasyl Domanitskyi s in the archived documents. *Kolos Talnivshchyny (Kolos of the Talne region). 10.06, 6. (in Ukr.)*
6. Mytsyk V. (1997) A worker of peer is on the native field. *Chas (Time), 12, 11. (in Ukr.)*
7. Panteleimonenko A. (2008). *Agrarian cooperation in Ukraine: theory and practice. Poltava : RVV GUSKU. (in Ukr.)*
8. Lysenko O. (1990). «Prosvity» of the Dnieper Ukraine in the pre-October period. Kyiv. (in Ukr.)
9. Domanitskyi P. Letter for Domanitskyi V.M. (19.VIII.1908). *The Department of Manuscripts and Textual Studies of Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine, f.47, №183. (in Ukr.)*
10. Domanitskyi P. Letter for Domanitskyi V.M. (01.I.1909). *The Department of Manuscripts and Textual Studies of Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine, f.47, №186. (in Ukr.)*
11. Domanitskyi P. Post card for Domanitskyi V.M. (25.III.1909). *The Department of Manuscripts and Textual Studies of Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine, f.47, №187. (in Ukr.)*
12. Domanitskyi P. Post card for Domanitskyi V.M. (06.V.1909). *The Department of Manuscripts and Textual Studies of Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine, f.47, №190. (in Ukr.)*
13. Domanitskyi P. Letter for Domanitskyi V.M. (19.X.1909). *The Department of Manuscripts and Textual Studies of Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine, f.47, №191. (in Ukr.)*
14. Domanitskyi P. Letter for Domanitskyi V.M. (12.I.1910). *The Department of Manuscripts and Textual Studies of Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine, f.47, №192. (in Ukr.)*
15. Credit Union of Kolodyste Village report of 1908. *The Department of Manuscripts and Textual Studies of Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine, f.47, №1000. (in Russ.)*
16. Lototskyi O. (1924). V. M. Domanitskyi – citizen. *Vasyl Domanitskyi (On the occasion of the 15th anniversary of his death). Pódebrady: Publishing house «Cooperative fund of Vasyl Domanitskyi», 4-14. (in Ukr.)*

O. Komarova

PLATON DOMANYTSKYI'S ACTIVITIES AIMED AT OVERCOMING THE FINANCIAL CRISIS IN A SAVINGS AND CREDIT UNION OF KOLODYSTE VILLAGE (1908-1910): AN ATTEMPT OF MICROANALYSIS

Introduction. At the beginning of the 20th century, the Domanitskyi Family actively participated in the development of the peasant cooperative movement. The Domanitskyi brothers Vasyl and Platon originated from the priestly family from the village of Kolodyste in Zvenyhorodka District of Kyiv Province. They were active propagandists and organizers of the consumer cooperation in their native village. Their cooperative activities became a model for many representatives of the Ukrainian elite. Vasyl Domanitskyi described his experience in this area in several brochures. Cooperative works by V. Domanitskyi were especially popular in the Kyiv Region and Podillia. The activities of the other brothers and their contribution to the development of the Savings and Credit Union at the beginning of their cooperative career still remain an under-investigated topic.

Purpose. To show the administrative activities of the cooperator Platon Domanitskyi in eliminating the crisis situation in the Kolodyste Savings and Credit Union entrusted

to him by his elder brother in 1908 - 1910.

Results. While developing the chosen topic, the author studied the unexplored letters of Platon Domanitskyi to his elder brother Vasyl. A detailed description of the affairs in the Savings and Credit Union allowed to recreate the crisis period of the organization directly from the evidences of its contemporary. The annual 1908 report of the Union and the letters of Platon Domanitskyi to the founder of the Kolodyste Cooperative Store shed light on the daily life of the cooperator at the beginning of the 20th century.

Originality. The topic of the article was chosen due to several circumstances: firstly, the interest in the people of the «second» and «third» plan, which remained in the shadow of their most prominent contemporaries, is growing. Therefore, it is important to scientifically release the other interesting representatives of the Domanitskyi Family from the «shadow of history» and not just the famous cooperator Vasil Domanitskyi. Secondly, the researcher discovered the unpublished letters of Platon Domanitskyi to his famous brother. It enables us to carry out a microanalysis of his activities in overcoming the financial crisis of the Kolodyste Savings and Credit Union in the early 20th century. Thirdly, despite the fact that the history of the cooperative movement has been sufficiently studied (by I. Vytanovych, V. Marochko, V. Polovets, I. Farenii, Y. Magas-Demydas, etc.), there is a lack of publications studying the activities of the cooperative unions at the micro level.

Conclusion. Due to the fact that V. Domanitskyi actively engaged his brothers in active social activities, his family subsequently underwent political persecution. After he had left Kolodyste for treatment, the work of the Savings and Credit Union practically narrowed. P. Domanitskyi had difficulty gaining the authority his elder brother had. Some personnel decisions did not justify themselves, but the natural gift of persuasion allowed Platon to agree on the credit support from other organizations. For a certain period, it has stabilized a very difficult situation with the circulation of funds.

But the forced departure of P. Domanitskyi from Kolodyste to Cherkasy nullified all attempts to resolve the difficult situation. The peasants delegated to certain positions did not feel a significant responsibility for the development of the Union and performed their duties poorly. The acquired practical experience soon helped P. Domanitskyi to use his crisis management skills to manage more serious cooperative structures, such as the Kyiv Cooperative «Ukrainbank».

УДК 94(476) «1906/1916»

DOI: 10.31651/2413-8142-2018-20-19-23

A.A. Кухаренко

кандидат исторических наук, доцент, начальник отдела научно-исследовательской работы студентов Главного управления науки, доцент кафедры истории Беларуси нового и новейшего времени Белорусского государственного университета

СПЕЦИФИКА ПРОВЕДЕНИЯ СТОЛЫПИНСКИХ АГРАРНЫХ ПРЕОБРАЗОВАНИЙ НА ТЕРРИТОРИИ БЕЛАРУСИ (1906–1916 ГГ.)

В статье определена роль столыпинских аграрных преобразований в ускорении процесса капиталистической трансформации сельского хозяйства в белорусских губерниях посредством расширения системы частного крестьянского землевладения, формирования хуторских хозяйств и распространения приемов рационального ведения хозяйства. Особое внимание уделено проблеме взаимодействия местных отделений Крестьянского поземельного банка, землеустроительных комиссий и земских учреждений для совместной реализации мероприятий столыпинской аграрной реформы.